

N,
5-17
n Gouden en
en BELEE-
rland,
RAAT.
EIJT, A. W.
ING, Mr. P.
T. VAN DER
DER VEGTE.
eft uit 4 pCt
en / 50-
en Makelaars
EISZ & Co.
renlaan 56; te

BOLT.
kering,

ten, enz.

ank,

tel. 825.

DEREN.

dr verband,
f 1000-
van 10 pCt.
De Coupons
E-CASSA te

nk.

EREN.

verscheen:
k
is!

ANSE.

rischen:
deeling van
me,

Arnhem.

d f 150.

orkanden.

ir

TERVELD.

terdam.

vincling ge-
dende zijn

1, Luste-
darmodee,
wakte,

uggemerg-
zza en de

n, Zwaar-
Gevoelige
rug, Epi-
Vitusdams,
er beende-
kten, Ge-
Vrouwen-
ne, is het
MIDDEL
den alsook
Ruggemerg
afloeiende

werkt een

IR

or volwas-

IR

elen.

ten verpak-

g.

1 bij: de
eligenweg
Harten-
estr. 118;
Th. R. de
seuwijde,
Kamer-
& Co.,
weg 115;
laessee,
s. Depot
rs, Apo-

land en

ik (Z.-E.)

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Zondag 26 Juli 1903. N°. 1334.

„Gij hebt Mij op uwt hart niet geleegd.”

Maar voor wien hebt ge geschroomd of gevreesd? Want gij hebt gelogen, en zijt Minner niet gedachtig geweest, gij hebt Mij op uw hart niet geleegd. En het niet, omdat ik zwijg, en dat van ouds af, en gij vreest Mij niet?

Jesaja 57:11.

Onder de oppervlakkigen schijnt niets zoo gemakkelijk als lief te hebben.

Zijn eigen persoon heeft men vanzelf lief. God lief te hebben kost niet de minste moeite. En het eenige wat nog soms strijd kost is, zijn naaste lief te hebben als zichzelf. En ook dit laatste niet als wil en macht om lief te hebben ontbrak, maar vermits die naaste soms zoo bijna afstootelijk kan zijn.

Toch vergist, wie zoo oordeelt, zich ten eenenmale.

God lief te hebben, is veel, veel moeilijker dan het liefhebben van zijn naaste; en veilig mag gezegd, dat er op tien die wezenlijk toonen naastenliefde te bezitten, ten hoogste één is die van liefde voor God wordt verteerd.

Uitdrukklijk heeft Jezus het liefhebben van God dan ook als het eerste en het grootste gebod voorop gesteld, en meer nog dan over gemis aan broedermin klaagt heel de Schrift aldoo over vergeetelheid van den Heilige. En dat dit geen Joodsche overdrijving was, toont de Apostel wel, als hij aan die van Rome de bittere klacht van den Psalmist herhaalt: „Er is niemand die God zoekt, ook niet één.”

Dit sluit niet uit, dat de liefde voor God aan de ziel kan worden ingestort; en ook ziet ge soms duidelijk hoe de eerst karig ingestorte liefde later versterkt en verinnigd wordt; maar neemt ge den mensch op zichzelf zooals hij van nature opgroeit, en dus niet alleen onder de deugnieten en misdadigers, maar evenzoo onder de fatsoenlijke en zelfs onder de brave en eerzame lieden, neen, dan leeft in dien mensch de liefde voor God niet. Hij zoekt God niet. Ja, er is er niet één die wezenlijk God lief heeft zoo als God zelf dat liefhebben wil.

Wel scheen het langen tijd anders, maar die schijn bedroog.

Nog in het begin der vorige eeuw was het onder de brave, goede burgers van ons land regel, dat men voor godsdienst koos en alle ongodsdierig verafschuwde.

Zonder vroom te willen heeten, wilde toch niemand voor ongodsdienstig doorgaan, en bij plechtige gelegenheden werd nog altoos de naam des Heeren herdacht.

Zijn nu in diezelfde kringen de meeste menschen thans slechter dan de lieden van toen? Stellig niet. Ze hebben zich, ja, meer gecivileerd. Maar in het gemeen genomen, zijn de menschen nu zoo als de menschen van toen waren.

Slechts dit is het groote verschil, dat het ongelooft op kathedraal en kansel, in pers en meeting brutaler gepredikt is. En waartoe heeft dit nu geleid? Is er toen van de fatsoenlijke brave menschen één machtig protest tegen die ongodsdierig uitgegaan?

In het minst niet. Integendeel. In één menschenleven is in al die breedte kringen finaal met alle geloof gebroken en heeft men er schaamteloos niets meer op tegen, om zelf als ongoddierig te boek te staan.

En ook dit nu is volstrekt niets nieuws. Geheel datzelfde deed zich reeds bij Israël in de dagen van zijn geestelijk verval evenzoo voor.

Iets wat overtuigend blijkt, als gij het God zelf bij Jesaja aan de kringen van zijn dagen hoort verwijten: „Gij hebt gelogen, want ge hebt mij niet op uwt hart geleegd.”

Het is daarom zoo noodig, op dat liefhebben van God dieper in te gaan. Hoog noodig ook voor de kringen der geloovigen, want ook in die kringen blinkt zooveel als goud der liefde, wat niets dan klatergoud is.

En dan is wel de eerste stap, dat ge begint in te zien, hoe God lief te hebben, niet het lichtste, maar het zwaarste is, waartoe het geloof u roept.

Gemeenlijk maakt liefde op ons den indruk, dat we veel voor iemand over hebben, en dat we al doen wat we kunnen om hem gelukkig te maken.

Dat ziet men aan alle kanten, waar de menschenliefde opwaakt. Dan toch richt zich die liefde het eerst, het mildst en het gemakkelijkst op ongelukkigen, en het is in hoge mate verblijdend, dat die mild opgevatte philanthropie in onze dagen zoo machtig opbloeit.

Dat leert offers brengen, het lokt toewijding uit, het stilt veel smart.

Maar, natuurlijk, met dien kant van de liefde komt men bij God niet uit.

Uw God is volzalig. Hij is in geen enkel opzicht als iets behoevende. Hij heeft u in niets van nood. En niets kunt ge Hem toebrengen. Het gevoel van deernis, waaruit deze soort liefde opwaakt, kan u, als er van God, den Volzaligen, sprake is, nooit één oogenblik bezielen.

Het komt hier op een heel andere liefde aan, op een liefde die opkomt uit het besef, dat gij bij God hoort. Bij God hoort, krachten uw oorsprong en uw bestaan zelf. Bij God hoort, omdat ge zijn creatuur zijt, en omdat ge diensvolgens geen andere reden van bestaan, geen ander doel van uw existentie, geen andere bestemming voor uw eigen toekomst kunt hebben, dan in Hem.

Alle ijdel besef in u, alsof ge een reden van bestaan in u zelven zoudt hebben, is daarom roef aan uw God gepleegd. Het is het rad van den wagen, dat van den wagen losgemaakt, op zich zelf wil rollen.

En als iemand zich dan op die manier feitelijk van zijn God heeft losgemaakt, en zich nu uit zijn ingebeelde zelfstandigheid naar God keert, om Hem als iets buiten zich lief te hebben, en dat liefde noemt, dan is dat erger dan een caricatuur en bespottig; dan is dat de hoon der liefde, die ons niet vroom maakt, maar aanklaagt en voor God veroordeelt.

God lief hebben is, alles wat scheiding tusschen ons en God maakt, wegnemen, en alsoo komen tot een bestaan, waarin we geen oogenblik anders dan voor God leven en zijn.

Liefde voor God is het terugzuigen naar God van wat in het schepsel van God gescheiden raakte.

Het is een beweging in de zelf, die in ons geboren wordt, als van God de magnetiserende kracht uitgaat, die ons naar Hem toe trekt.

Een drang, een neiging in ons, die ons geen oogenblik rust gunt, en telkens al wat ons van God scheidt of aftrakt, opzij dringt, terug dringt, wegtoet, en alsoo de gemeenschap met God weer vrij laat.

In het gebed merken we dat het eerst. Hoed u, zegt de apostel, opdat uw gebed voor God niet verhinderd worde. Dat merkt ge zelf wel, als ge bidden wilt en niet kunt, omdat er dingen tusschen uw hart en uw God staan. Dan moet ge eerst uw gedachten, uw neigingen, uw gewaarwordingen van dat alles losmaken, dat alles uit uw geest wegdringen, en dan komt God weer tot u, dan is er weer gemeenschap, en dan kunt ge weer bidden.

En datzelfde nu, wat in het gebed één oogenblik geschiedt, dat moet in heel uw existentie alsoo geschieden; en wanneer dit in u begint plaats te grijpen, dan begint de echte liefde voor God in u op te waken.

Het is dat wat Jezus wilde en beoogde, toen hij het u aldus uitlet: „Gij zult den Heere uwen God liefhebben met heel uw hart, en heel uw ziel, en heel uw verstand en al uw krachten.”

Die vier saam, maken de geheele innerlijke bewerkteuing van uw geest uit. Die vier raken telkens verweerd in andere egoistische of wereldsche belangen. Dan werken ze verkeerd. Dan werken ze van God af. Dan scheiden ze u van den Heilige. En nu is dat de liefde, dat gij ze alle vier telkens en telkens weer uit de verkeerde verwekking losmaakt, en ze richt en stuurt, niet voor een deel, maar geheel, op den Heere uw God.

Ken offer is dit eigenlijk niet, want onder een offer verstaan we iets van het onse, dat we voor ons zelven konden houden, maar nu vrijwillig ten behoeve van een ander afstaan. En juist daarvan is hier geen sprake, en daarvan kan hier geen sprake zijn.

Uw hart is van God, en uw ziel is van God, en uw verstand is van God, en al uw krachten zijn Gods eigen eigendom.

Ge brengt dus God niets toe, maar geeft terug wat ge Hem ontfond hadt.

En als ge dit nu doet, zóó doet, dat weer alle deze vier, en uw hart, en uw ziel, en uw verstand en uw kracht, zich op Hem richten, en geheel Hem dienen, dan is de afscheiding gebroken en viert de liefde haar triomf.

Het wordt dan als de beschaamdheid van den dief, die wat hij ontsteld weer terugbrengt, en er zich nu in niets op verheft, maar er nog bij bidt om vergiffenis.

Dit nu noemt de profeet: „God op uw hart leggen.”

Liefde is een teedere, zachtroerende gewaarwording, die symbolen mint. Van daar onder geliefden eertijds veel de gewoonte, om elkanders beeltenis, of een kostbaar

sieraad dat ze elkaar vereerden, op het hart te leggen en steeds op het hart te dragen.

Zin daarvan is dan, dat de één den ander zijn hart en hand gegeven heeft, en nu dit symbool op zijn hart draagt als gedurige waarschuwing, om toch dit aldus bezegelde hart geen oogenblik naar een ander te laten uitgaan, maar bestendiglijk voor wie hij mint, te bewaren.

En zoo bedoelt: God op zijn hart leggen, dat men de keuze gedaan heeft, dat men er toe kwam om zijn hart aan God te geven, en nu het symbool van Gods Naam op zijn hart legt, om zijn hart voor God te verzegelen, en nauw toe te zien, dat zijn hart voor God en voor God alleen bewaard blijve.

Altoos dus weer hetzelfde.

Niet God lief hebben, om aldus Gode iets toe te brengen, maar geheel omgekeerd zelf in God opgaan, overmits we zijn eigendom zijn, en omdat we alleen door ons toe te wijden aan Hem, Wien we toebehooren, het doel van ons aanzijn verwezenlijken kunnen.

En dit alles nu te doen, niet in den werktuigelijken vorm van een uitrekening, maar door een versmelting van onszelven in den gloed der teederste liefde, — dat is het eerste, dat is het groote gebod, dat is den Heere kennen, zich als kind bij zijn Vader gevoelen, dat is innerlijk verteerd worden door de liefde Gods die in onze harten is uitgestort.

Blijft alleen maar de vraag, hoevelen zijn er, ook onder de vromen in ons land, die alsoo God op hun hart hebben geleegd?

Uit de Pers.

Onlangs schreef de Geldersche Kerkbode de volgende ernstige waarschuwing tegen het gevaar van de kermis:

De zomertijd is tevens de tijd der kermissen. Dan trekken zij weer in hun woonwagens rond, die groote bende van mannen en vrouwen, die bestaan alleen van het geld dat daar verdiend wordt.

In zekeren zin zijn zij dan de heerschers over de schare die daar het vermaak zoekt; heerschers niet door hun ruwe kracht en uitwendig dwingende macht, maar doordat zij beschikken over de middelen die de boze neiging tot zingenot bij den mensch prikkelen.

Die heden doen dat niet expres om het boze en verkeerde bij den mensch op te wekken, maar moeten daarvan leven; iets anders hebben zij niet geleerd; daarin zijn zij opgegroeid en opgevoed, en meenen daarbij dat hun middel van bestaan al even prijzenswaardig is als ieder ander ambacht of beroep; te meer daar het van overheidswege wordt beschermd en geregeld.

De overheid is hier de plaatselijke overheid, d. w. z. de gemeenteraad als zodanig; zoo deze de kermis afstemt, dan komt er niet in verlaet; de Raad er zich voor, dan worden de tenten der ijdelheid weder opgeslagen.

Dit kermisvolk is een eigenaardig volk; licht in de levensopvatting, leeft het als uit de hand in den land; moet zich veel vermoeiende inspanning getroosten; bij al het vermaak dat het aanbiedt, is het nochtans over het algemeen niet erg in tel; de gewone benaming geeft dat reeds te kennen: kermisvolk, zoo worden zij genoemd, en of men het nu zoo bedoelt of niet, er ligt iets in dien naam dat zweemt naar verachting.

Het gaat dan ook moeielijk om hen achtung toe te dragen. Van godsdienst komt in hun leven niet veel in; hunne begrippen van zedelijkheid staan meestal niet zeer hoog; brutaliteit wordt bij hen zelden gemist, ook niet bij de jongeren, vooral niet bij de jonge meisjes.

Integendeel, alle vrouwelijke ijdelheid wordt gebruikt om te lokken tot de z.g. ontspanning die in de tenten wordt aangeboden.

Liefst houdt ieder, die op fatsoen prijs stelt, zich verre van die allen, wanneer het betreft huiselijke en vriendschappelijke omgang.

Het is een kleine wereld op zich zelf, levende onder eigen, niet beschreven wetten en voorschriften; een kleine wereld, die ook wel natuurlijk goed zal bevatten van camaraderie in den goeden zin des woords, van hulpspoet tegenover elkander.

Het is bovendien een wereld in het klein, die aan zich zelf is overgelaten. Niemand haast, die aan zich hen gelezen laat liggen. Als heidenen leven zij voort, en als heidenen worden zij te schouw en behandeld. Zoo leven zij, straks sterfen zij, en de zielen overschrijden den drempel der eeuwigheid!

De meesten komen uit Drenthe, Noord Brabant en Limburg, en zijn dan ook verdoolde schapen der R. Katholieke kerk.

Maar hoe weinig ook geacht in het maatschappelijke, toch oefenen zij grooten invloed.

Paa rijden de woonwagens de steden en dorpen binnen, of jongeren en ouderen houden zich niet hen bezig; en met verlangen wordt gehakt naar het genieten van het vermaak dat zij aanbieden.

Scholen worden gesloten, het bedrijf in de werkplaatsen staat stil, als op Zondag wordt het best gewaand aangekondigd, en ouden en jongen gaan uit om kermis te houden.

Helaas! dat ook nog zooveel, in de Gereformeerde kringen, zich niet aan die betoovering kunnen en willen onttrekken! Hoeveel die nog kermis houden, die toch wel overtuigd zijn dat het hen niet betaamt, en op gelijke wijze ook niet aan hunne kinderen.

Zelfs al doen zij niet mede aan de luidrochtigheid en de goddeloosheid die daar worden gevonden; maar een koek daar gekocht schijnt zoeter van smaak, en het fluitje, aan de kermiskraam aangehangen, schijnt liefelijker toonen te voorschijn te brengen.

Als een tot op den draaimolen rond te draaien voor enkele centen, schijnt ook nog een genot te zijn, voor welks bekoring ook de ouden, zelfs grijsen, bezwijken.

Hoe moest dit onder ons niet anders zijn! Hoe dienden die kermissen niet uitweken en geschnwd te worden! Reeds alleen om de losse moraliteit die daar heerscht; veel mag daar bedreven worden, wat in alle andere omstandigheden beaist een vlek op iemands goeden naam zou brengen! Terwijl men verpeest dat die losse moraliteit, daar gehuldigd, ook drijft en perst om zich ook in de andere tijden des levens te laten gelden; het is ook een surdeeg dat niet rust voordat het het geheel doorzuid heeft, maar ten verdere; tot schade van ziel en lichaam, medebrengende vaak een onherstelbaar verlies aan eer en goeden naam.

Men zegt dat er toch langzamerhand een verandering ten goede is; dat het kermisbezoek afneemt, en dus die kermissen langzamerhand den eigen dood zullen sterven.

Toch meenen wij dat die tijd nog niet zeer nabij is. Wie slechts het een en ander heeft gehoord van de zoo beruchte kermissen, b.v. te Rotterdam en Alkmaar; en gezien heeft de losinnigheid in Zeeland, b.v. op Walchoren of Zuid Beveland; bij gelegenheid van de Middeburgsche of Goesche kermis, die weet wel beter, die langzaam westervend zijn, nog bijzonder taal en krachtig van leven!

Maar onze Gereformeerde menschen moeten met die kermissen breken! Daar is het niemands plaats, vooral niet van hen.

Breken moeten zij daarmede, zoo voor henzen als voor hunne kinderen; kinderen die op hun eigen aanvraag, den H. Doop hebben ontvangen, en nu niet, weer op eigen aandrang, aan den dienst der wereld mogen worden overgegeven!

Onze Gereformeerde menschen mogen met die kermissen niet mededoen! Daar wordt de Heere niet gediend, maar de sonde, de wereld, de Satan! Daar wordt het verbond niet erkend en geheiligd, maar ontheiligd en als verbroken.

Daar wordt Gods naam gesmaad en gelasterd, en aan de onmatigheid zoo gemakkelijk de volle teugel gevierd!

Straks als de droeve naaleep komt, als de jonge man smakt heeft gekregen in drank en dansenot; als bij de jonge dochter de gevolgen zich openbaren van zulk een nacht van vermaak; als de dienstbaren lui en brutaal optreden tegenover hunne heeren en vrouwen; — dan is wel Leiden in last; dan worden wel de klaagliederen gezongen, of de roede gewald; maar al om niet; al te laat, veel te laat! De ooraak lag in hen die toediening, kermis te houden, en zelf vaak daarin voegingen of er niet tegen hebben geijverd!

Hier is ook weer een arbeidsveld aangewezen, wij zouden zeggen, haast voor een ieder.

Niet alleen de kerkelijke ambtsdragers, de ouders de onderwijzers op de christelijke scholen, de waarlijk christelijke patroons, maar hier is een taak van den man tegenover zijn naaste.

Een vriendelijk afmanend woord, kan nog van zoo groote, terughoudende betekenis zijn!

De conscientie plaatsen tegenover den eisch van bekeering en van ontvlieden van de wereld, kan goede vrucht doen verwachten.

Laat de tucht geoeft worden in al de verschillende kringen, waarin God de Heere gezagdragen heeft geplaatst.

Laat dit kermisbezoek een kwaad zijn, dat onder ons straks niet meer behoef genoemd te worden; omdat ouden en jongen zich daarvan hebben afgekeerd!

Maar zoover zijn wij nog bij lange na niet!

Dit woord verdient behartiging.

Vooral op catechisatie en in de prediking dient gewaarschuld tegen dit volksvermaak, dat zooveel ten verdere was.

Haat ook den rok die van het vleesch bemet is.

Officiële Berichten.

Verslag der classis Amersfoort 14 Juli 1903.

Besloten wordt dat voortaan de roepende kerk de oproeping voor en het agendum van de classis in de kerkelijke bladen zal publiceren en de scriba totkern zal doen van het verhandelde.

Aangenomen wordt op de Juli-classis, als doorgaans geen rijk agendum hebbende een onderwerp te bespreken in betrekking tot den geestelijken welstand der kerken in de classis.

Gerapporteerd wordt van de jongste Prov. Synode van Utrecht en van den Zendingarbeid der kerk van Utrecht in samenwerking met de classen van Utrecht en sinds 1 Juli met classes van Gelderland. De samenwerking met al de classes van Gelderland is naar de ontworpen regeling nog niet getroffen. De classis besluit de boven haar bijdrage gevraagde f 17, voor de aanstelling van een helper, te verleen, alsook Ds. Gispin als haar deputaat voor de Zending te continueren en Ds. Donner tot secundus te benoemen.

De classische deputaat voor Art. 13 D. K. Ds. den Hengst dringt er op aan, dat de kerk terstond hare bijdrage hem toezenden na ontvangst van bericht zijnerzijds.

Wordt bepaald dat Ds. den Hengst in Aug. en Ds. Los in Sept. Renswoude zullen dienen en Ds. Bolwijn in Aug. en Ds. de Bruijn in Sept. Maartensdijk.

De kerk van Soest zal de October classis samenroepen op gewonen tijd en plaats.

A. M. DONKER, Scriba.

Door de goede gunst onzes Gods over ons, mocht de Gemeente na 4 1/2 maand vacant geweest te zijn, zij op 11. Zondag weer verheugen in het ontvangen van een eigen herder en leeraar.

Na des voormiddags door den consulent, Ds. H. Baumann van Amstelveen bevestigd te zijn met een rede ontleend aan 1 Thess. 5: 12-13, verbond Ds. A. van Dijken, van Aalten tot ons overgekomen, zich des avonds aan de Gemeente met de woorden uit Jac. 1: 21b. Psalm 134: 3 werd voor het verlaten van het kerkgebouw, dat beide beurten door een talrijke schare bezet was, den nieuwen leeraar toegesongen.

De Heere stelle zijn WelEerw. in ons midden tot een rijken zegen en vervulle ook welhaast de te Aalten opgevallene plaats met den man naar Zijn hart.

Namens den Raad der Geref. Kerk van Overtoom.

A. A. VAN OFSTAL, Scriba.

De raad der Geref. kerk van Velsen bericht bij dezen, dat zijn adres thans is bij den heer P. Vermeulen, ouderling:

Namens den kerkeraad,

J. P. NAUTA, Scriba.

Velsen, Juli 1903.

Buitenland.

Duitschland. Kerkelijke toestand in Bremen.

De stad Bremen had van oudsher den naam van „een herberg voor de kerk des Heeren“ te zijn. Dit neemt niet weg, dat in den laatste tijd daar gehoord werd van leeraars, die met den Christus geheel gebroken hebben. Een dier predikanten, Dr. Kalthoff, kwam met de niet meer nieuwe leer voor den dag, dat Christus nooit geleefd heeft! Zijn voorganger Moritz Schwalb wilde in Christus nog „een goed mensch“ erkennen, maar Dr. Kalthoff beweert, dat Hij die nog de harten van duizenden vervult, nooit werkelijk heeft geleefd!

Nu heeft men er zich over verwonderd, dat de belijders van den Christus te Bremen geen pging wagen om deze ergernis uit de kerk des Heeren weg te nemen.

Wanneer men echter weet hoe de Evangelische kerk van de stad Bremen georganiseerd is, zal men zich daarover niet meer verwonderen.

Immers de stad is verdeeld in verschillende kerkelijke gemeenten, die door geen enkele organisatie aan elkaar verbonden zijn. Het enige gemeenschappelijke orgaan der landkerk van Bremen is de kerkelijke commissie van den Senaat. Deze commissie staat over alle godsdienstige genootschappen en heerscht als bisschop over de uit- en inwendige belangen der Evangelische gemeenten. In alle andere landkerken heeft de overheid ten minste nog kerkelijke colleges, synoden enz. naast zich, door en met welke zij het sumepiscopaat over de kerk uitvoeren. In Bremen is er niets van dit alles te vinden. Een staatkundig lichaam, de Senaat, beroept de predikanten die door de gemeenten gekozen zijn, en legt die predikanten de verplichting op volgens de Schrift te prediken. Feitelijk kan echter een predikant leeren wat hij wil; het is mogelijk dat hij predikt dat het Boedisme een voortreffelijker religie is dan het Christendom, zonder dat iemand het hem kan verhinderen. Want de Senaat van Bremen trekt zich daarvan niets aan.

Wij meenen dat de geloovigen in Bremen met zulk een toestand geen vrede mogen hebben. Uit „Missionsconferenzen“ die er in die stad gehouden worden en door allerlei arbeid op Christelijk gebied blijkt het, dat er nog een kern van geloovigen overgebleven is. Doch het komt ons voor, dat deze zich behoort op te maken voor de vrijmaking hunner kerk uit de zoo knellende banden, waardoor zij vroeger een prediker als M. Schwalb en nu een leeraar als Dr. Kalthoff als hun dienaar moeten erkennen.

Naar aanleiding van de overwinning der socialist.

De Duitse keizer heeft den jongsten triumf dien de socialist bij de stembus behaald schijnbaar zeer kalm opgenomen. Hij sprak: „Het socialisme is een verschijning, wier ontwikkeling men moest afwachten.“ Hij wilde niet ingrijpen. Wij houden het er voor, dat dit keizerlijk woord voor Duitschland weinig goeds voorspelt. Immers kan de vorst niet bedoeld hebben, dat hij niet van plan is door geweldadige middelen den loop van het proces te stuiten, of op een anderen weg te leiden. Daartoe ontbreekt hem de macht. De keizer kan toch niet gebieden, dat het volk andere menschen als hunne vertegenwoordigers kiezen zal; en al beging hij de dwaasheid om zulk een bevel uit te vaardigen, hij beschikt toch niet over middelen, om in zulk een geval gehoorzaamheid af te dwingen. Maar wel meenen wij, dat Wilhelm II door zijn uitlating heeft willen te kennen geven, dat hij niet van plan was, op welk gebied ook, zijn gedraglijn te veranderen. En dit betreuen wij ten zeerste.

De mannen die het goede voor Duitschland zoeken, zijn door den keizer telkens bitter teleur gesteld; zij die meenen, dat de Evangelische landkerk hare roeping ten opzichte van het Pruisische volk beter kan vervullen, wanneer zij meer vrijheid en meer zelfstandigheid bezat, werden in het aangezicht geslagen, doordat Wilhelm II den hofprediker Stocker, die daarvoor pleitte, eenvoudig als zodanig ontsloeg.

Zij die er van overtuigd zijn, dat de aanstaande dienaar der kerk een opleiding behooren te hebben in overeenstemming met de belijdenis der kerk, en die daarom aandringen op benoeming van hoogleraren, welke de leer der kerk beaunen, kregen steeds nul op het rekest. Zij die meenden, dat men dan zelf de hand aan den ploeg moest slaan, om een opleiding in bedoelden geest in het leven te roepen, moesten van hunne pogingen afzien, daar er op de medewerking van de regering niet te rekenen was, en men zonder deze niets kon uitrichten.

Daarentegen was de bekende moderne hoogleeraar Harnack een gezien man aan het hof; en toen de keizer den hoogleeraar Delitzsch afviel,